

Kuvikvédelem Magyarországon

Hámori Dániel*, Csortos Csaba Ádám,
Horváth Endre, Kenéz Attila

*Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület -
Magyarországi Kuvik Oltalmi Egyesület, Kuvik Munkacsoport,
Hámori Dániel, fajvédelmi koordinátor,
hamoridanielkoe@gmail.com

Tagjaink ugyan már 2003-óta foglalkoznak a kuvik (*Athene noctua*) védelmével szervezetünk csak 2012-ben jött létre. 2014-ben a Fertőújlakon rendezett Sólyomcsalogatón vettünk először részt szervezatként. Egyesületünk aktív terepi működési területe elsősorban a Felső-Kiskunság, valamint annak vonzáskörzete. Az itt végzett védelmi munkák és vizsgálatok:

- mesterséges odútelep létrehozása és fenntartása
- potenciális költőhelyek felmérése
- táplálkozásbiológiai vizsgálatok (kisemlős- és rovarvartani)
- fészkelő helyek regisztrálása
- odúinkban és épületekben fészkelő kuvikok, valamint fiókáik gyűrése
- biometriai adatok gyűjtése
- lakossággal kapcsolattartás, tájékoztatás, nemzeti park igazgatósággal folyamatos kommunikáció és adatszolgáltatás
- kuvik mellett gyöngybagoly- és füleskuvik számára költőládák kihelyezése

ÁLLOMÁNYNAGYSÁG

A kuvik hazai állománya napjainkban 1500–3000 pár közöttire becsülhető.

Ezt a „szakirodalmi” állomány nagyságot egyesületünk rendkívül alacsonynak ítélte ezért a Sólyomcsalogató rendezvényt megelőzően országos adatgyűjtésbe kezdtünk. Lehetőségeinkhez mérten megkerestünk minden olyan természetvédelmi szakembert, aki valamilyen szinten ismerheti, avagy felmérhette legalább a 2013-as évre vonatkozólag saját területének kuvikállományát. Összesen 7 alföldi és egy Zala megyei adatsort kaptunk. A beérkezett adatokat az adatszolgáltatók vizsgálat, költőhely-felmérés, hívóhangos állománybecslés, vagy egyszerű becslés alapján gyűjtötték. Az adatokat mi viszonyítottuk az adott terület nagyságához, majd területarányosan átszámítottuk őket ha/pár értékekre. Az alföldi adatokat átlagoltuk és azokat a hazai síkvidéki területek nagyságához mérten szoroztuk. A domb- és hegyvidéki terüle-

Odúellenőrzés közben - Kunpeszér, 2009 (fotó: Horváth Endre)
Nest control - Kunpeszér, 2009

tek esetében a Zala megyei adatokkal kalkuláltunk. A felmért alföldi területek párátlaga 1460 ha/pár lett. Tehát az alföldi területeken (6 000 000 ha) kb. 4100 pár, a további 3 300 000 hektárnyi domb- és közép-hegyvidéki területen kizárólag a Zala megyei adatok alapján kb. 250 pár élhet. Ezen nem teljes körűen beszerzett adatok alapján – figyelmen kívül hagyva az agglomerációs körzeteket, a zárt hegyvidéki erdőket, a vízzel borított területeket, valamint a legelőket-kaszálókat is gondozó állattartó telepek pontos hazai számát – feltételezhető, hogy a hazai állomány – a szakirodalmi becslést meghaladóan – akár 4000–5000 pár közöttire is becsülhető a jelenleg rendelkezésünkre bocsátott, különböző módszereken alapuló felmérések adatai alapján. Ez a feltételezésünk csak mo-

tivációs alap egy pontos hazai állománybecslési terv későbbi kidolgozására, és egyben a kuvik hazai törzsalakjának potenciális alföldi élőhelyi igé- nyeinek rögzítésére.

A KUVIKÁLLOMÁNYT LEGINKÁBB VESZÉLYEZTETŐ TÉNYEZŐK

A lakott tanyavilág csökkenése, az állattartás visszaszorulása

Tapasztalataink szerint a kuvik számára, ha nem is elengedhetetlen, de megtelepedése szempontjából fontos, hogy akár külterjes, legeltető (juh), akár istállózó (szarvasmarha, sertés, ló, baromfi) állattartás legyen a revírjében, hiszen az ezekhez köthető zsákmányállatok (rágcsálók, rovarok) „terített asztalt” jelentenek a számára.

A mezőgazdasági épületek átalakítása, modernizálása

A klasszikus hodályok eltűnése, a tetőterek lezárása radikálisan csökkenti a potenciális fészkelőhelyek számát. Ezzel magyarázható, hogy a madár sok esetben kénytelen szükségmegoldáshoz folyamodni, az ilyen antropogén költőhelyeken viszont a sikeres költés felettébb kétséges.

Rágcsáló-irtószerek, peszticidok másodlagos hatása

Az évek során sajnos többször tapasztaltuk a költések megsemmisülését mérgezés következtében.

Emberi tájékozatlanság

Sajnos ma is találkozunk a „halálmadár”-hiedelemmel. (Ennek az ostoba babonának az eredete a következő: a régi világban, ha valaki nagybeteg volt, halálán volt, virrasztottak mellette. A gyertya égett az ablakban, annak fénye odavonzotta a rovarokat, s ez természetesen felkeltette a kuvik figyelmét, amely az ablak előtt keringő rovarokra vadászva akár még neki is ütközött az ablaknak, illetve ott „kuvikolt” az udvaron. Amikor a nagybeteg, haldokló, annak rendje, s módja szerint elhunyt, az ember könnyedén összekapcsolta az elmúlás tényét a kis bagoly megjelenésével). Több esetben nem engedték az odút kitenni, illetve egy alkalommal egy már legyűrűzött fészekaljat pusztítottak el, az egyik fiókat még fel is szögelték a hodály bejárata felé, nyilván így kívánták távol tartani a rossz szellemeket.

Szerencsére persze nem ez az általános szemlélet, a vidéki lakosság többsége együttműködő és segítőkész.

Védelmi beavatkozás egy vegyiraktár padlasterébe kényszerült költőhelyen (Hámori Krisztina) *Active protection at a nesting site in the attic of a chemical storage bunker*

KUTATOTTSÁG, GYŰRŰZÉSI EREDMÉNYEK

A sok veszélyeztető tényező ellenére hazánk legkisebb termetű, fokozottan védett bagolyfaja talán az egyik legkevésbé kedvelt és kutatott madaraink egyike. Kevésbé kedvelt, hiszen még napjainkban is üldözik ezt a babonák és népi mondások által „halálmadárnak” titulált, apró termetű bagolyfajt. Csekély kutatottsága a kuvikoknak leginkább a hazai természetvédelmi-szakirodalmi cikkek alacsony számában, valamint abban mutatkozik meg, hogy tevékenységünk során nem ismertünk meg az országban hozzánk hasonló, kuvikvédelmi célzatú aktív terepi madárvédő társaságot, akik hosszú évek óta egy adott területen tevékenykednek. 1952–2013 között hazánkban mindössze 983 kuvikot gyűrűztek (ebből fióka: 551). A KOE 2005–2013 között 276 kuvikot jelölt a Felső-Kiskunságban. A gyűrűzött madarak közül 228 volt fióka, s 48 felnőtt egyed. Mindez azt jelenti, hogy minden harmadik kuvik egyesületünk védelmi programjának keretei között kapott jelölőgyűrűt.

A Kuvik Oltalmi Egyesület programjának keretében gyűrűzött kuvikok évi megoszlása

A felnőtt madarokról biometriai adatokat vettünk fel. (szárny, szárnyfesztség, farok, súly; mintavétel: 26 példány, súly: 12 példány). A felvett adatokból egyértelműen kitűnt, a tojó madarak testesebbek, mint a hímek. (Egy ízben kimondottan „nagy” kuvikot jelöltünk: 2006. 07. 18. Kunpeszér 1+ T szárny: 171 mm; szárnyfesztség: 605 mm; súly: 191 g)

A „nagy” tojó kuvik (2006, Kunpeszér, Hámori Krisztina) *The “Big” Little Owl female*

Visszafogások

Eddig 15 alkalommal került meg gyűrűs madár, egy kivételével mind a jelölés közvetlen környezetében. Egy 2008 májusában, Bugyi közelében fiókaként gyűrűzött madár 2009 januárjában Nagykáttán kéménybe szorult, napokkal később elpusztult. Ez a 70 km-es elmozdulás a faj területhűségét tekintve jelentősnek mondható.

A helyi szintű megkerülések többnyire egy-egy odúhoz köthetőek, amelyet kedvező körülmények között évekig (eddig maximum 6 évig) használhat egy költő pár. (Előfordult, hogy a pár tojó tagja volt állandó, a hím valószínűleg elpusztult, a tojó újra párba állt, s tovább használta az odút.) Kiemelendő, amikor egy fiókaként gyűrűzött madár (Bugyi) a következő évben egy 1,5 km-re található odúban került visszafogásra költő madárként. Ez egyértelmű bizonyítéka, hogy az állomány létszáma megfelelő fészkelőhely biztosítása esetén növelhető.

ÉRDEKESSÉGEK

A kihelyezett kuvikodúkban az elmúlt években a következő madárfajok telepedtek meg:

- vörös vércse (minden évben több pár költ sikeresen, egy ízben 9 fiókás fészekaljat találtunk)
- szalakóta, (évente egy-két pár);
- csóka, seregély, mezei veréb, széncinege, búbos banka, gyöngybagoly (egy ízben sikertelen költés);
- füleskuvik (évente egy-két pár; Tatárszentgyörgy közelében egy 2006 nyarán gyűrűzött tojó madár, azóta többször is megkerült ugyanabban az odúban, legutóbb 2013-ban.)
- egyéb állatfajok: leveli béka, mogyorós pele, nyuszt, házimacska.

TOVÁBBI CÉLJAINK

1. Az elért eredmények és az elvégzett vizsgálatok közreadása
2. A kuvikvédelem népszerűsítése, az állományt veszélyeztető tényezők feltárása, lehetőségeinkhez mérten azok kiküszöbölése
3. A jelenlegi működési területen az odúpark karbantartása
4. A költőállomány egyed/párszámának, élőhelyi feltételeinek és táplálkozási szokásainak részletes vizsgálata
5. A lakosság kuvikkal szembeni előítéleteinek eloszlata, a lakosság tájékoztatása a madár jelentőségéről
6. Az ugyancsak kevésbé kutatott füleskuvikok számára odúpark létrehozása

Padlástér berepülő nyílásának lezárása miatt elpusztult kuvikfiókák teteme (fotó: Horváth Endre) *The carrion of little owl nestlings perished due to the blocking of entrance hole for attic*

Év / Year	Összesen / Altogether	Adult / Juv.	Pullus	Fészekaljakk száma / Number of nests	Átlag / Average
2005	18	3	15	3	5
2006	30	9	21	5	4,2
2007	25	6	19	5	3,8
2008	23	4	19	5	3,8
2009	21	2	19	4	4,75
2010	20	7	13	3	4,3
2011	19	2	17	3	5,6
2012	48	4	44	13	3,3
2013	72	11	61	14	4,3
Összesen / Total	276	48	228	55	4,1

A Kuvik Oltalmi Egyesület programjának keretében gyűrűzött kuvikok évi megoszlása
Ringed Little Owls in frame of the work of the Society for the Protection of the Little Owl

Kor / Age	nem / sex	súly / weight (g)	szárnyfesztáv / wingspan (mm)	szárny / wing length (mm)	farok / tail length (mm)
Pullus	-	86-151	-	-	-
Adult 1+	♂	144-151	534-571	161-173	76-85
Adult 1+	♀	162-191	543-605	159-171	70-88
Imm. 1 y	-	-	561-576	162-166	71-81
Abszolút értékek / Extreme values	-	-	534-605	159-173	70-88

Kuvikgyűrűzések során végzett biometriai mérések adatai / *Results of biometric measurements carried out during ringing*

A 6 éven át odúhú tojó kuvik (jobbra) és him párja (Kunpeszér, 2005, fotó: Csontos Csaba) *The female wick bred for 6 years in the same burrow, and its male pair*

LITTLE OWL (*ATHENE NOCTUA*) PROTECTION WORK

The members of the KOE (Society for the Protection of Little Owls in Hungary) has been doing protection work in the Upper-Kiskunság region in Hungary. Their work includes dispelling fallacies and all eviating superstitions connected to Little Owls among the local population. But their main activity is installing, regularly monitoring, maintaining and sometimes replacing the now nearly 300 artificial owl nestboxes they have gradually installed in the region. Based on now 11 years of experience it can be said that Little Owls readily accept these artificial nestboxes and thus an increase of the local owl population can be achieved by installing them. Due to KOE's protection efforts 276 Little Owls (228 juveniles and 48 adults) were ringed between 2003 and 2013.